

פרשת תצווה - זכור התש"פ

"אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה" (ג')

א. " ואתה תצוה את בני ישראל, ויקחו אליך שָׁמֶן זֵיתָהּ וְזָךְ כֶּתִית לְמֵאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד. בְּאֵהָל מוֹעֵד, מִחוּץ לַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל הַעֲדָת, יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֶהְרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה, חֲקַת עוֹלָם לְדֹרֹתֶם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", (שמות, כז, כ' - כא').

"זכור, את אשר עשה לך עמלק, בדרך בצאתכם ממצרים. אשר קרך בדרך, ויזנב בך כל הנחשלים אחריך, ואתה עיף ויגע - ולא ירא אלהים. והיה, בהניח יהוה אלהיך לך מפל איביך מסביב, בארץ, אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, לא תשכח", (דברים, כה, יז' - יט').

"כי אם תחפש תחרישי בעת הזאת, רוח והצלחה יעמוד ליהודים ממקום אחר, ואת וביית אביך תאבדו, ומי יודע - אם לעת כזאת הנעת למלכות", (אסתר, ד' - יד').

ב. במסכת כתובות (סב' ע"ב) מצינו:

"ר"ע, רעיא דבן ¹ כלבא שבוע הוה,

¹ במסכת ידים (פ"ג מ"ה), למדנו:

"אמר רבי עקיבא ... אין כל העולם פלו כדאי, כיום שנתן בו שיר השירים לישראל,

שכל הפתובים קדש, ושיר השירים קדש קדשים ...

אמר רבי יוחנן בן יהושע בן חמיו של רבי עקיבא, כדברי בן עזאי, כך נחלקו וכן גמרו".

וכתב בזה ה"תפארת ישראל", וז"ל:

"נ"ל, דיהושע זה - הוא יהושע בן קפוס, שהיה חותנו של ר' עקיבא (כשבת, קמז' ע"א).

ונ"ל עוד, שהוא שם העצם של בן כלבא שבוע שהיה חמיו של ר' עקיבא (ככתובות, סב' ע"ב), רק שם הכינוי שלו היה בן כלבא שבוע, דכל הנכנס לביתו רעב ככלב - יצא שבע (כגיטין, נו' ע"א).

ונ"ל עוד, דאחר מותו גם בן ר' עקיבא נקרא יהושע על שם זקנו כנהוג, ולכן מצינו לרבי עקיבא שהיה לו בן שנקרא יהושע (כפסחים, קיב' ע"א. ושבעות, ו' ע"א).

חזיתיה ברתייה דהוה צניע² ומעלי,

אבל, אי"ל דיהושע זה לאו היינו כלבא שבוע, רק חמיו אחר של ר' עקיבא, דלא מצינו אשה לר' עקיבא רק בת כלבא שבוע, ואחריה אשת טורנוסורפוס הרשע דנתגיירה ונסבה ר' עקיבא (כעבודה זרה, כ' ע"א).

ובמה שכתב ה"תפארת ישראל", וז"ל:

"נ"ל, דיהושע זה הוא יהושע בן קפוס שהיה חותנו של ר' עקיבא (כשבת, קמז' ע"א),

צריך ביאור גדול, שהרי בגמרא שם מפורש שהיה חתנו של רבי עקיבא, ולא חותנו, וכלשון הגמרא "יהושע בן כפוסאי, היה חתנו של ר' עקיבא".

גם בספר "סדר הדורות" (חלק תנאים ואמוראים, אות י'), כתב וז"ל:

"ר' יהושע בן כפוסאי, חתנו דרבי עקיבא, בשבת (קמז' ע"א),

וכן הוא ב"ספר יוחסין" (מאמר שני, אות היו"ד), וז"ל:

"יהושע בן כפוסאי [או קפוסאי], חתניה דר' עקיבא בזמן רבי", (שבת, קמז' ע"א).

ומשום כך, נראה, שהיו לו לרבי עקיבא ארבע נשים בחייו:

א. עוד בהיותו עם הארץ התחתן, ומאשתו זו נולד לו בן - והוא ובנו החלו ללמוד אלף בית (אבות דר"נ, פ"ו).

ב. אשתו השניה היתה בתו של כלבא שבוע (כתובות, סב' ע"ב), והיא רחל.

ג. אלמנתו או גרושתו של טורנוסורפוס (נדרים, נ' ע"ב),

ד. בתו של ישוע (ידים, פ"ג מ"ה).

² יעוין מה שכתב בזה מהרש"א (בחיידושי אגדות), וז"ל:

"צנוע, הוא ממדות הטובות, כמ"ש (משלי, יא' - ב') - 'ואת צנועים חכמה' ...

ועי"ל, ע"פ מ"ש בפ' הרואה (ברכות, סב' ע"א), דאין קורין צנוע אלא למי שצנוע בבהכ"ס ...

ומעלי, היינו, שהיה נוח לבריות, וכל שהוא נוח לבריות נוח למקום (אבות, פ"ג מ"י) -

אבל עדיין היה חסר ממנו למוד תורה, ואמרו (שם, פ"ב מ"ה) - ולא ע"ה חסיד. וע"כ, אמרה ליה אי מקדשנא לך אזלת לבי רב".

ברם, רבינו ה"בן איש חי", (בספרו "בן יהודע"), כתב בזה, וז"ל:

"פירוש, ראתה בו שתיים, שהם מקצוע גדול ויסוד אמיץ להשגת התורה והחכמה, והם -

הא' הצניעות, דכתיב (משלי, יא' - ב'), 'את צנועים חכמה',

וה-ב' היראה, דארז"ל (אבות, פ"ג מ"ט), כל שיראתו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת.

אמרה ליה, אי מקדשנא לך - אזלת לבי רב,

אמר לה, אין,

איקדשא ליה בצינעה, ושדרתיה.

שמע אבוה, אפקה מביתיה, אדרה הנאה מנכסיה".

ומבואר ממעשה זה, שידעה רחל, שקודם ללימוד תורה הוא עניין המידות,
וכאשר "מוטבעים" בו באדם מידות טובות, הרי הוא נעשה "כלי קיבול" לתורה,

וכמאמרם ז"ל (ויקרא רבה, פרשה ט', ג'): :

"עשרים וששה דורות קדמה דרך ארץ את התורה".

וכאשר נתבונן בהמשך המעשה דרבי עקיבא, נראה שבאמת כיוונה רחל אל האמת,

דהנה, מובא שם בגמרא :

"כי אתא, אייתי בהדיה עשרין וארבעה אלפי תלמידי ...

שמע אבוה דאתא גברא רבה למתא, אמר, איזיל לגביה, אפשר דמפר נדראי.

אתא לגביה -

אי"ל, אדעתא דגברא רבה מי נדרת -

אי"ל, אפילו פרק אחד ואפי' הלכה אחת,

אמר ליה, אנא הוא -

נפל על אפיה, ונשקיה על כרעיה - ויהיב ליה פלגא ממוניה".

והקשו בזה בתוספות (בד"ה "אדעתא דגברא רבה מי נדרת"), שהרי קי"ל

(בנדרים, סדי' ע"א), "אסור לפתוח בנולד",

דהיינו, שלא פותחים את הנדר בדבר שעתיד להיות, אלא רק בדבר שכבר היה

בשעת הנדר,

זה, צניע - בצניעות, ומעלי - ביראת שמים".

ואם כן, היאך פתח רבי עקיבא לכלבא שבוע - בזה שאם היה יודע שייעשה חתנו
תלמיד חכם - לא היה נודר.

ותירצו:

שכאן לא נחשב הדבר ל"נולד", מכיוון שהלך רבי עקיבא ללמוד תורה, ו"דרך
הוא בהולך ללמוד, שנעשה אדם גדול",

ומבואר מדבריהם, שדבר סגולי הוא שכל ה"הולך ללמוד נעשה אדם גדול".
וכשנדייק במילותיהם הקדושות של בעלי התוספות, נראה דבר נשגב ועצום,

שכן כתבו, "שנעשה אדם גדול", ולא כתבו "שנעשה תלמיד חכם" -

ונראה, שזו היתה כוונת רחל, שבשעה שראתה את מידותיו הנעלות של רבי
עקיבא, ידעה - שאם ילך ללמוד תורה, ודאי שייעשה "אדם גדול".

ג. ב"פתחי תשובה"³, הביא לדברי ה"חתם סופר"⁴, שנסתפק כדלהלן:

הנה, קיימא לן⁵, דחמשה סוגי דמים מטמאים באשה,

האדום, השחור, כקרן כרכום, כמימי אדמה, כמזוג,

ומכיוון שאין אנו בקיאים באותם צבעים, החמירו חכמים, ואסרו כל מראה
הנוטה לאדמימות, והכשירו כל מראה שאין לספקו באדמימות כלל⁶,

ברם, התירו חכמים, מראה לבן⁷, ומראה ירוק, ומראה שעווה⁸, ומראה זהב,
וכל שכן ירוק ככרתי⁹.

³ יו"ד, סימן קפח', סק"ג.

⁴ בשו"ת, סימן קמט'.

⁵ נדה, יט' ע"א.

⁶ לשון הש"ך, יו"ד, סימן קפח', סק"א.

⁷ ואף כשאינו לבן לגמרי,

וכגון, שהוא כמראה בגד לבן, שנפל עליו אבק -

שהוכחה לבנינותו.

ולפי זה, נסתפק ה"חתם סופר", ב"אשת חבר"¹⁰, שמצאה בבדיקתה כעין מראה אדמדם, והלכה האשה למורה הוראה, וטיהר את אותו המראה,, מחמת שאין לספקו באדמימות כלל, האם מותר לבעלה, להחמיר על עצמו, ולנהוג פרישות באשתו, כאילו היה המראה טמא, דהאם נאמר, שדומה הדין לבהמה שהורה החכם להכשירה, והאדם יכול לנהוג באותה הבהמה - כמי שאסורה¹¹, או שְנֶאמַר, שמכיוון שהבעל משועבד לאשתו בכתובתה, בחיוב מצוות עונה. אינו יכול להפקיע את שיעבודו, בחומרא שרוצה להחמיר על עצמו. ולאחר שהאריך בדבריו, הסיק ה"חתם סופר": ש"ודאי רשאי להחמיר על עצמו, כיוון, שכן דרכן של פרושים", ואפילו אם בשעת הנישואין לא היה נוהג בפרישות, "מכל מקום, אמרינן, רגיל הוא זה, שעתיד להיות פרוש וחסיד", כי "כל מדרגות מעלות עבודת ה', שמחה היא לאשתו". ובדבריו, מבואר כעין יסוד התוספות, שהבאנו באות הקודמת: "דרך הוא בהולך ללמוד, שנעשה אדם גדול",

לשון הש"ך, יו"ד, סימן קפח', סק"ב.

⁸ או אתרוג, או חלמון ביצה.

לשון הש"ך, יו"ד, סימן קפח', סק"ג.

⁹ לשון השו"ע, יו"ד, סימן קפח', ס"א.

¹⁰ "חבר", הוא תלמיד חכם,

ובגמרא (עירובין, לב' ע"א), קיימא לן, ש"חזקה הוא על חבר, שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן, מתחת ידו".

ועוד קיימא לן (שבועות, ל' ע"ב), "אשת חבר, הרי היא כחבר".

¹¹ שו"ע, יו"ד, סימן קטז'.

"רגיל הוא זה, שעתיד להיות פרוש וחסיד".

באופן, שמעלות הצדיקים, שייכות בכל אדם ואדם -

בתנאי אחד -

"דרך הוא בהולך ללמוד" -

כשילך האדם ללמוד, יַעֲשֶׂה ל"אדם גדול" -

ו"עתיד להיות פרוש וחסיד".

ד. הנה, ראשיתו של עמלק, מוזכרת בתורתנו הקדושה,

וכמאמר הכתוב (בראשית, לו' - יב'), "וְתִמְנַע הַיְתֵה פִלְגֶשׁ לְאֵלִיפֹז בֶּן עֶשׂוֹ, וְתִלְדַּד
לְאֵלִיפֹז אֶת עֲמֶלֶק" וגו' -

והביא בזה רש"י, מהגמרא (סנהדרין, צט' ע"ב), וז"ל:

"להודיע גדולתו של אברהם, כמה היו תאבים לידבק בזרעו,

תמנע זו, בת אלופים היתה, שנאמר (שם, פסוק כב'), 'ואחות לוטן תמנע' ...

אמרה, איני זוכה להנשא לך, הלואי ואהיה פילגש".

אולם, בגמרא הנ"ל מצינו עוד,

"בעיא לאיגורי, באתה אצל אברהם יצחק ויעקב, ולא קבלוה,

הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו. אמרה, מוטב תהא שפחה לאומה זו, ולא תהא

גבירה לאומה אחרת,

נפק מינה עמלק, דצערניהו לישראל,

מאי טעמא, דלא איבעי להו לרחקה".

והיינו,

שכל הצער שציער עמלק את ישראל,

היה,

מחמת "שריחקה" האבות הקדושים.

ופשוט הדבר,

שמה שריחקו האבות הקדושים לתמנע -

היה מרוח הקודש ששרתה בהם -

שאינה ראויה לבוא בקהל ה',

אבל, מכל מקום כיוון שנהגו בה "בריחוק" -

יצא ממנה עמלק שמהותו היתה "קרירות וריחוק",

וכפי שיתבאר.

דהנה, על הפסוק (דברים, כה' - יח'), "אֲשֶׁר קָרַךְ בַּדֶּרֶךְ, וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים
אֲחֵרִים, וְאַתָּה עֲנֵף וַיִּגַע, וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים",

ביאר רש"י, וז"ל:

" י' אשר קרך בדרך' - לשון מקרה.

דבר אחר, לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן במשכב זכור.

דבר אחר, לשון קור וחום, צננך והפשירך מרתיחתך, שהיו האומות יראים
להלחם בכס - ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים,

משל לאמבטי רותחת, שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ
וירד לתוכה, אף על פי שנכוה".

דהיינו:

שכל מהותו היתה "קירור" -

וקירורו היה -

מה שאמר הכתוב (שמות, טו', יד' - טו') גבי קריעת ים סוף, "שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן,
חֵיל אֶחָז יִשְׁבִּי פְלִשְׁתַּי. אֲזַ נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם, אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֻמוּ רָעַד, נִמְגּוּ כָּל
יִשְׁבֵי כְנָעַן".

שאע"פ שכל אומות העולם¹² פחדו ורעדו ממעמד קידוש ה' זה -

עמלק, "לא שם ליבו להדבר כלל" -

וקירר את אותו להט דקדושה שהיה בעולם -

ומשום כך, (יעויין רש"י, שמות, יז' - טו'):

"נשבע הקב"ה, שאין שמו שלם, ואין כסאו שלם, עד שימחה שמו של עמלק כולו,

וכשימחה שמו, יהיה השם שלם והכסא שלם".

ה. ומו"ר מרנא רח"ל הלוי שמואלביץ זיע"א, האריך¹³ להוכיח דבכל אחד

ואחד יכולה להיות מידה זו של "עמלק",

המורה, על "אי שימת לב - למעשים שעושה האדם", וכדלהלן:

א. במכת דבר נאמר (שמות, ט' - כא'), "וְאָשֶׁר לֹא שָׁם לְבוֹ אֶל דְּבַר יְהוָה, וַיַּעֲזֹב

אֶת עֲבָדָיו וְאֶת מְקַנְהוֹ בַּשָּׂדֶה",

והנה, בפסוקים שם מבואר, שכבר ראו עבדי פרעה וכל מצרים, את דבר ה',

וראו כולם, שכל מה שמוציא משה רע"ה מפיו, מתקיים.

ובכל זאת, היו כאלה שקראתם התורה בשם - "וְאָשֶׁר לֹא שָׁם לְבוֹ",

דהיינו, שאע"פ שראו בעיניהם את דבר ה', בכל זאת, לא שמו ליבם להדבר.

ב. ישנה סוגיא במסכת שבועות (ה' ע"א), העוסקת בחיוב קורבן, לאדם שנכנס

לבית המקדש בטומאה,

ומבואר שם, שבכדי להתחייב צריך האדם לדעת שהוא טמא.

והביאה שם הגמרא, מחלוקת רבי ורבנן -

האם "ידיעת בית רבו", נחשבת לידיעה או לאו.

¹² השווה, למה שאמרה רחב למרגלים (יהושע, ב' - י'), "כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת מִי יָם סוּף

מִפְּנֵיכֶם בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם"

¹³ בספר "שיחות מוסר", מאמר צו', עמודים תז'-ט'.

ומהי "ידיעת בית רבו" -

כתב רש"י, וז"ל:

"שלמד בבית רבו שהנוגע בטומאה טמא, והוא ידע שהרגיש כשנגע, אבל לא התבונן לשום על לבו שנטמא",
דהיינו,

שיכול האדם להיות תלמיד חכם, יכול האדם להיות בעל ידיעות נרחבות,
אך כשאינו "שם ליבו" להדבר, אזי לא תועיל לו כל חכמתו.

ג. במסכת מגילה (ז' ע"ב), מצינו -

"רבה, שדר ליה למרי בר מר ביד ¹⁴ אביי, מלא טסקא ¹⁵ דקשבא, ומלי כסא ¹⁶
קמחא דאבשונא.

אמר ליה אביי, השתא אמר מרי, אי חקלאה מלכא ליהוי - דיקולא מצואריה לא
נחית",

וביאר בזה רש"י, וז"ל:

"אי חקלאה מלכא ליהוי, דיקולא מצואריה לא נחית - הסל שהיה רגיל להוליד
בעודנו בן כפר, ומאכיל לבהמתו, לא יוריד עתה מראשו,

כך אתה, נעשית מלך וראש בפומבדיתא, ואינך שולח לו, אלא דברים המצויין
לכל".

¹⁴ הקשה ב"פורת יוסף", היאך שלח רבה בידו של אביי, והרי, היה אביי כהן, וכדאיתא במסכת חולין (קלג'
ע"א), והרי, אסור להשתמש בכהן (ובפרט שבירושלמי איתא, דהמשתמש בכהן - מעל).

ותירץ, דשם משום דרבה גם כן היה כהן (וכדאיתא במסכת ראש השנה, יח' ע"א) - שרי.

ויעיין עוד בביאור הלכה (סי' קכח, ד"ה "אסור להשתמש") שכתב, דכהן בכהן - אפשר שמותר להשתמש.

עוד תירץ, דרב עם תלמידו - שאני.

¹⁵ "שק מלא תמרים" - רש"י.

¹⁶ "שנתייבשו החטים בתנור בעודן כרמל, וקמח שלהן מתוק לעולם" - רש"י.

ומבואר מדברי אביי, שצריך האדם לזכור בכל עת, את רוס ערכו, ואת גודל מעלתו. ואפילו, בדברים שנראים כדברים פעוטים.

ו. במכתב¹⁷ שכתב מרן החזו"א זיע"א, לאחותו הרבנית קניבסקי ע"ה, כתב לה, מה הוא ההבדל בין אדם "קטן" - שמבטו צר ומצומצם, לבין אדם "גדול" - שמבטו מעמיק ורחב, וזה לשון המכתב:

"הקטן - שמחתו קטנה, אך סבלו גדול,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - תחת עצב או תחת לחץ, הריהו נאבד,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - כולם מעליו והכל מעליו,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - אינו מעל השמים, אף לא עד השמים,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן אינו - מעופף כי אין לו כנפיים, ואינו אדם כי אין לו שכל,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - הארוך בעיניו קצר, הרחב בעיניו צר, הגבוה בעיניו נמוך, וכל היקפו באותו מקום,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - הריהו כברוזה, מתנפח עד הקש שבקצה אפו,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - היעדרו אמת, חיינו שקר,

¹⁷ עיין ספר "בית אמי", לתולדות הרבנית בת שבע קניבסקי ע"ה, עמ' 169-170.

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - חושב כי אינו מעניין אדם, כשם שאדם אינו מעניינו,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - חכם לעצמו, ושוטה אצל אחרים,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - אינו סמל החיים, ולא סמל אי החיים,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - הריהו בודד, יחיד, וחיי אפורים,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - קצר רואי, אינו שומע ואינו מריח,

אבל הגדול ... גדול אינו קטן.

הקטן - הרי הוא קטן,

אבל הגדול - אינו קטן."

ז. והנה, מדברי התוספות, "דרך הוא בהולך ללמוד, שנעשה אדם גדול",

משמע, שמי שאינו הולך ללמוד, נעשה "קטן".

וכמו כן, מי שאינו הולך ללמוד, ונעשה "קטן",

אינו יכול להחמיר על עצמו, כלל ועיקר.

ואפשר, שהוא מאמר הפסוק (אסתר, ד' - יד'), "כי אם תִּהְיֶה תִּפְרִישִׁי בְּעֵת הַזֹּאת, רִוַח וְהִצְלָה יַעֲמֹד לְיְהוּדִים מִמְּקוֹם אַחֵר, וְאַתְּ וּבֵית אָבִיךָ תֵּאבְדוּ, וּמִי יוֹדֵעַ - אִם לַעֲת כְּזֹאת הִגַּעְתְּ לְמַלְכוּת?" :

כי במאמר זה, אומר מרדכי לאסתר, יסוד נשגב עד למאוד,

מי שהוא "גדול", מבין, שכאשר מגיע לגדולה -

פירוש הדבר, שהקב"ה רוצה ממנו, שיבין את רוס דרגתו, ושיבין מה נדרש ממנו באותה העת.

אך מי שאינו מבין זאת, הרי הוא "קטן" ...

ולפיכך, אם תחרישי בעת הזאת, לא תמשיכי להישאר בגדולתך -

אלא, תאבדי אותה,

כי אין השְׁרָרָה מטרה, אלא, אמצעי ...

ח. על הנאמר בפרשתו (שמות, כז' - כ'), "וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ - שְׁמֹן זֵית זָךְ, כְּתִית לַמָּאֹר, לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד",

כתב ה"אור החיים" הקדוש זיע"א, וז"ל:

"ובדרך רמז, יתבאר הכתוב - על דרך מאמר, הובא בספר זוהר חדש (בראשית, ח'), כי ד' גליות של ישראל¹⁸ - כל אחד מהם נגאלו ממנו בזכות¹⁹ אחד,

גלות הראשון, נגאלו בזכות אברהם אבינו עליו השלום,

ב', נגאלו בזכות יצחק,

ג', בזכות יעקב,

וה-ד', תלוי בזכות משה.

ולזה נתארך הגלות, כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצות, אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה.

וזה הוא שרמז הכתוב כאן - באומרו 'ואתה תצוה את בני ישראל', על דרך (תהילים, צא' - יא') 'כי מלאכיו יצוה',

או, על דרך אומרם²⁰ ז"ל 'אין צו אלא מלכות' -

¹⁸ ארבעת הגלויות, הם: בָּבֶל, מִדְיָה, וְיָוֹן, אֲדוּם.

ויעוין עוד, במדרש (בראשית רבה, פרשה מד', יז'), על הפסוק (בראשית, טו' - יב'), "וַיְהִי הַשְּׁמֶשׁ לְבֹא, וְתַרְדֵּמָה נִפְלָה עַל אַבְרָם, וַהֲנֵה אֵימָה חֲשָׁה גְדֹלָה נִפְלֶת עָלָיו", מה שדרשו בזה.

¹⁹ היינו, בזכות אחד מן האבות הקדושים.

כי הוא ימלוך עלינו לעתיד,
ותנאי הוא הדבר, שיעסקו ישראל בתורה.
וזה הוא אומרו, 'ויקחו אליך שמן זית זך', ירמוז אל התורה שנמשלה לשמן, מה
השמן מאיר לעולם כך התורה ...
ודקדק לומר, 'זך', שצריכין לעסוק בתורה לשמה בלי שמרים - שהם לקנתר
ח"ו, או להתגדל וכדומה, אלה הם שמריה.
ואמר עוד 'כתית', פירוש, שצריכין לעסוק בתורה ולכתת גופם וכחם, על דרך
אומרו (במדבר, יט' - יד'), 'זאת התורה אדם כי ימות' (ברכות, סג' ע"ב), וכו'.
וביאור דבריו הקדושים, דהנה, כתב הזוהר הקדוש (זוהר חדש, דף ח"ו), וז"ל:
"ר' יוסי בן חלפתא, הוה יתיב קמיה דר' יצחק,
אמר ליה, מידי שמייע ליה למר, על מה אתארך יומא דמשיחא מן גלותא דא,
אמר ליה, לא אתארך, אלא, על ביטול אורייתא. דהכי שמענא מרב המנונא סבא,
תלתא גליות גלו ישראל, וחזרו בזכותהון דתלתא אבות -
וגלותא רביעאה, בזכותא דמשה תחזרון.
תא ואחזי לך, לא איתגלו ישראל אלא על ביטול תורה. שנאמר (ירמיה, ט' - יב'),
'ויאמר ה' על עזבם את תורתי',
אמר הקדוש ברוך הוא, בגליות הראשונות, חזרו בזכות אברהם יצחק ויעקב,
עכשיו, הם חטאו בתורה שנתתי למשה, ונקראת על שמו. שנאמר (מלאכי, ג' -
כב'), 'זכרו תורת משה עבדי',
כד יתובין ויתעסקון בתורתו, בזכות משה אני גואלם.

²⁰ יעויין בספר שמואל (א', יג' - יד'), "ועתה ממלכתך לא תקום, בקש יהוה לו איש כלבבו, ויצוהו יהוה לנגיד על עמו, כי לא שמרת את אשר צוך יהוה".
ומבואר שם, שלשון "צו" פירושו "מלכות".

על כן נאמר בתורה (דברים, לג' - ד'), 'תורה צוה לנו משה', כדי לשמרה ולעסוק בה,

ואם לאו, 'מורשה קהלת יעקב' -

'מורשה', דא מסכנותא הוא. כמה דאתא אמר (שמואל א', ב' - ז'), 'ה' מוריש ומעשירי -

מלמד, דלא אתיא מסכנותא לברתיה דיעקב, אלא, על דלא אתעסקו בפיקודין דאורייתא"²¹.

ולכך,

נתארך הגלות על עם ישראל,

²¹ דהיינו,

רבי יוסי בן חלפתא, היה יושב לפני רבי יצחק,

אמר לו, דבר שמוע לו למר, על מה התארך יום המשיח מהגלות הזו,

אמר לו, לא התארך אלא על בטול תורה. שכך שמעתי מרב המנונא סבא, שלש גליות גלו ישראל, וחרזו בזכותם של שלשה אבות -

ובגלות הרביעית, יחרזו בזכות משה.

בא ואראה לך, לא גלו ישראל אלא על בטול תורה. שנאמר (ירמיה, ט' - יב'), 'ויאמר ה' על עזבם את תורת',

אמר הקדוש ברוך הוא, בגליות הראשונות, חזרו בזכות אברהם יצחק ויעקב -

עכשיו, הם חטאו בתורה שנתתי למשה, ונקראת על שמו. שנאמר (מלאכי, ג' - כב'), 'זכרו תורת משה עבדי',

קשיטו ויתעסקו בתורתו, בזכות משה אני גואלם.

על כן נאמר בתורה (דברים, לג' - ד'), 'תורה צוה לנו משה', כדי לשמרה ולעסוק בה,

ואם לאו, 'מורשה קהלת יעקב' -

'מורשה', זוהי העניינות. כמו שנאמר, 'ה' מוריש ומעשירי -

מלמד, שלא באה עניינות לבת יעקב, אלא, על שלא התעסקו במצוות התורה.

"כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצות, אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה".

ט. והנה, מדברי רבינו ה"אור החיים" הקדוש זיע"א, "עוסקים בתורה". משמע, דהעיקר, הוא, ב"עסק התורה",

כי ההתעסקות בתורה הקדושה, מלמדת, עד כמה משתוקק האדם לקיים את מצוותיו של הקב"ה, ולא זו בלבד, אלא -

ש"העוסק בתורה", הרי הוא אדם "גדול", ואינו "קטן".

ולפיכך:

משה רע"ה, אינו חפץ, לגאול עם בטלנים מן התורה,

כי הבטלן, הינו, אדם "קטן" -

ועם אדם "קטן", אין מה לעשות ...

י. ידועים ומפורסמים, דבריו של מרנא ר' ישראל ליפקין זיע"א מסלנט, וז"ל:

"בכוחה של הציפור, לעלות מעלה - מעלה,

בתנאי, שתניע את כנפיה ללא הרף.

ברגע שתפסיק להניע את כנפיה, הרי היא צונחת ונופלת.

אם אין האדם עולה מעלה - מעלה, על כורחו, הוא יורד מטה - מטה".

על האדם ללמוד, מפרשתן, ממעשה עמלק, וממאמר מרדכי לאסתר:

כאשר אינו במצב של עלייה, אינו אדם "גדול",

וכשאינו "גדול", אלא, "קטן". הרי הוא, במצב של ירידה תלולה ...

יזכינו הי"ת, שנהיה בכל זמן ועת, בעלייה מתמדת,

וממילא, נהיה, לאנשים "גדולים", "העוסקים" בכל זמן ועת בתורה הקדושה -

ובוודאי, שאז נזכה שיגאלנו משה רע"ה, את הגאולה האחרונה. אמן.